

FLORISTISCHE NOTITIES 19-34

DOOR

S. J. VAN OOSTSTROOM EN TH. J. REICHGELT

(Rijksherbarium, Leiden)

(Ontvangen 3 October 1956)

Deze serie Floristische Notities bevat in hoofdzaak een aantal aanwinsten der Nederlandse flora, die ook reeds, zeer in het kort, besproken werden in onze lijsten in De Levende Natuur 57, 1954, p. 232-234 en 58, 1955, p. 224-226.

No. 26 werd bewerkt door Prof. Ir. J. L. van Soest te 's-Gravenhage.

19. **Dryopteris filix-mas** (L.) Schott monstr. **polydactyla** (Moore) — *Lastrea filix-mas* (L.) Presl *polydactylum* Moore, Ferns Gr. Brit. and Ir. Nat. pr., 1855, p. 8, pl. XVI B.

Wassenaar, Voorlinden, langs steile greppelkant in bos aan de binnenduinrand, leg. J. J. Barkman no. 4272, 24 Oct. 1953 (L).

Bij deze monstrositeit, oorspronkelijk door ons (1, p. 232) vermeld als monstr. *cristata*, is de top van het blad meermalen gaffelvormig vertakt en zijn de uiteinden van deze vertakkingen gekroesd; de overigens normale segmenten le orde van het gehele blad zijn één of meer malen gaffelvormig vertakt en aan hun top eveneens gekroesd.

1. S. J. VAN OOSTSTROOM EN TH. J. REICHGELT, Nieuwe plantensoorten en -vormen in Nederland gevonden in 1953. De Levende Natuur 57, 1954, p. 232-234.

20. **Polygonum convolvulus** L. var. **subalatum** Lej. et Court.

Tilburg, terrein Tilburgse wolwasserij, leg. S. E. de Jongh, S. J. van Ooststroom en Th. J. Reichgelt, 19 Sept. 1953, herb. v. O. no. 17461 (L); idem, leg. J. H. Kern, S. J. van Ooststroom en Th. J. Reichgelt, 19 Sept. 1955, herb. v. O. no. 18621 (L).

Deze variëteit werd vroeger (3, p. 1528) ten onrechte van verscheidene plaatsen in Nederland vermeld. Bij een onderzoek van herbarium-materiaal van de als zodanig opgegeven planten bleek namelijk, dat zij binnen de variabiliteit van de typische vorm der soort vallen, die stomp gekielde tot zeer smal gevleugelde bloemdek-slippen heeft. DANSER (1, p. 211) en DE WEVER (4, p. 22) wezen ook reeds hierop, waarbij DANSER tot de te ver gaande conclusie komt dat „we geen var. *subalatum* van *P. convolvulus* moeten onderscheiden”. Het boven geciteerde materiaal vertoont echter zo opvallend duidelijk gevleugelde bloemdekken, dat we niet aarzelen dit tot de var. *subalatum* Lej. et Court. (2, p. 59) te brengen. Het komt bovendien volkomen overeen met het in Leiden aanwezige isotype dezer variëteit: LEJEUNE et COURTOIS, Choix Pl. Belg. no. 263.

1. B. H. DANSER, Bijdrage tot de kennis van eenige Polygonaceae. Ned. Kruidk Arch. 1920 (1921) p. 208-250.
2. A. L. S. LEJEUNE en R. COURTOIS, Compendium Florae Belgicae 2, 1831.
3. L. VUYCK, Prodromus Florae Batavae ed. 2, I, 3, 1904.
4. A. DE WEVER, Lijst van wildgroeijende en eenige gekweekte planten in Z.-Limburg IV. Jaarb. Nat. Hist. Gen. Limb. 1914, p. 7-102.

21. **Chenopodium crassifolium** Hornem. —? *C. botryodes* Sm.
—? *C. chenopodioides* (L.) Aellen (Fig. 1).

Deze soort wordt in de Flora of the British Isles van CLAPHAM, TUTIN en WARBURG, 1952 en in de door LAVALRÉE bewerkte aflevering (vol. 1, fasc. 2) van de Flore générale de Belgique, 1953, resp. onder de naam *C. botryodes* Sm. en *C. chenopodioides* (L.) Aellen vermeld.

Daar het in beide flora's aangegeven areaal ook ons land omvat, lag de mogelijkheid voor de hand, dat de soort ook hier te lande

Fig. 1. Vondsten van *Chenopodium crassifolium* Hornem. in Nederland.

voorkomt, maar tot nu toe over het hoofd gezien is. Bij het doorzien van het herbarium-materiaal van het Rijksherbarium en van de Kon. Ned. Botanische Ver. bleken onder *C. rubrum* L. een aantal exemplaren van *C. crassifolium* aanwezig te zijn. Dat deze exemplaren als *C. rubrum* waren opgevat is begrijpelijk, daar beide soorten een grote overeenkomst met elkaar vertonen in habitus en bladvorm: Het kenmerk, waardoor beide met zekerheid van elkaar kunnen worden onderscheiden, wordt gevonden in de vorm van het bloemdek van de zijdelingse bloemen der bloemkluwens. Dit is bij *C. rubrum* diep gedeeld en bij *C. crassifolium* bijna tot aan de top vergroeid, zodat hier de vrucht ingesloten is in een zakvormig omhulsel, waarvan de slipjes bovenaan gekield zijn. Bovendien zijn de bladen van *C. crassifolium* meestal ondieper en minder getand dan die van *C. rubrum*, hoewel

bij de laatste soort toch ook bijna gaafrandige bladen kunnen voorkomen.

C. crassifolium is in bovengenoemde herbaria door de volgende exemplaren vertegenwoordigd:

Zandvoort, op duinakkers, *L. Buse*, Aug. 1842, op een vel samen met *C. rubrum* (NBV); Amsterdam, Hoedemakerspad, *C. M. van der Sande Lacoste*, *J. G. H. Rombouts* en *J. J. F. H. T. Merkus Doornik*, s. dat. (NBV); tussen Amsterdam en Sloterdijk, IJkant, *J. E. van der Trappen*, 7 Sept. 1839 (NBV); Leiden, „in ruderalis”, *F. Dozy*, s. dat. (NBV); Zwijndrecht, langs een dijk, *F. van Hoven*, 1849 (NBV); Middelburg, Oude Veerse weg, *D. Lako*, Aug. 1885 (L); idem, *C. Brakman*, 14 Sept. 1943 (L).

Hoewel we niet volkomen overtuigd zijn, dat *C. crassifolium* Hornem. de correcte naam van deze soort is, vermelden wij haar toch voorlopig als zodanig, daar het ons van belang lijkt, het voorkomen van deze nieuwe indigeen in Nederland vast te leggen. Wij hopen later op de nomenclatorische zijde van deze kwestie terug te komen.

22. *Amaranthus tamariscinus* Nutt.

Tilburg, terrein van de wolwasserij Bern. Pessers, een ♂ en een ♀ ex., leg. *S. E. de Jongh*, *S. J. van Ooststroom* en *Th. J. Reichgelt*, 19 Sept. 1953 (L en herb. de Jongh); idem, een ♂ ex., leg. *S. E. de Jongh*, *J. H. Kern* en *S. J. van Ooststroom*, 26 Oct. 1953, herb. v. O. no. 17552 (L).

A. tamariscinus behoort tot de groep der tweehuizige *Amaranthus*-soorten, die vaak tot een afzonderlijk genus, *Acnida* L., gebracht worden. Ook wij (1, p. 232) hebben deze plant oorspronkelijk onder de naam *Acnida tamariscina* (Nutt.) Wood vermeld. Na kennisname van de overwegingen, die SAUER (2) ertoe gebracht hebben, *Acnida* met *Amaranthus* te verenigen, plaatsen wij nu de soort ook liever in het laatstgenoemde geslacht.

Een korte beschrijving van de soort moge hier volgen:

Plant tweehuizig. Stengels rechtopstaand, al of niet vertakt, 20–50(–150) cm hoog. Bladen vrij lang (tot 5 cm) gesteeld, langwerpige ruitvormig tot langwerpige eivormig, met versmalde voet en met stompe, iets uitgerande top met een topspitsje, 3–8(–10) cm lang en 1–3(–4) cm breed. Bloemen in beide geslachten in een eindingse en talrijke okselstandige smalle, bebladerde schijnaren. Schutblaadjes lancetvormig, toegespitst, met duidelijke, aan de top uitstekende middennerf, 1½–2 mm lang. Bloemdek der ♀ bloemen 1–2-bladig, het kortste blaadje vaak rudimentair, het langste smal lancetvormig, toegespitst, met duidelijke middennerf, ca. 1¼–2 mm lang. Bloemdek der ♂ bloemen 5-bladig, de buitenste blaadjes langwerpige lancetvormig, toegespitst, met duidelijke, aan de top uitstekende middennerf, ca. 3 mm lang, de binnenste breder, omgekeerd eivormig, stomp of uitgerand, met een topspitsje, ca. 2½ mm lang. Vrucht in het midden overdwars openspringend, ca. 1½ mm lang.

De soort komt voor in de centrale Verenigde Staten, van N.-Dakota, Minnesota en Wisconsin in het Noorden, tot Texas, Louisiana en Alabama in het Zuiden, en voorts adventief in een aantal oostelijke en westelijke staten.

1. S. J. VAN OOSTSTROOM en TH. J. REICHGELT, Nieuwe plantensoorten en -vormen in Nederland gevonden in 1953. De Levende Natuur 57, 1954, p. 232-234.
2. J. SAUER, Revision of the dioecious Amaranths. Madroño 13, 1955, p. 5-46.

23. *Brassica tournefortii* Gouan.

Grave, bij graansilo, leg. B. Reichgelt en Th. J. Reichgelt, 10 Juli 1954, herb. Kern en Reichgelt no. 16689 (L).

B. tournefortii verschilt van alle tot nu toe in Nederland aange- troffen *Brassica*-soorten door de kleine bloemen met 3-4 mm lange kelkbladen en 5-7 mm lange kroonbladen.

Hieronder volgt een korte beschrijving:

Plant eenjarig. Stengel onderaan stijf behaard door lange en korte afstaande haren, naar boven kaal. Onderste bladen in een wortel- rozet, gesteeld, liervormig veerdelig, met langwerpige tot cirkelronde eindslip en 4-12 paren van naar de bladvoet geleidelijk kleiner wordende zijslippen; de hogere bladen in grootte afnemend, met kortere steel tot zittend, minder diep gedeeld tot gaafrandig, alle borstelig behaard. Bloeiwijze tijdens de bloei gedrongen, zich spoedig verlengend. Bloemstelen 2-6 mm, vruchtstelen 2-3 cm lang. Kelk- bladen vrijwel rechtopstaand, 3-4 mm lang. Kroonbladen bleekgeel, 5-7 mm lang. Hauwen rechtop-afstaand tot afstaand, met inbegrip van de snavel $3\frac{1}{2}$ - $6\frac{1}{2}$ cm lang, 2-3 mm breed, knobbelig; snavel 1 tot ruim 2 cm lang, meestal met 1 of 2 zaden.

Het areaal van deze adventieve soort is hoofdzakelijk Mediterraan. Zij komt voor van Spanje tot de Kaspische Zee en de Perzische Golf.

24. *Rosa afzeliana* Fr. en *R. coriifolia* Fr. in Nederland.

Van de subsectie *Eucaninae* Crépin der sectie *Caninae* Crépin waren tot nu toe uit Nederland slechts 2 soorten bekend, nl. *R. canina* L. en *R. dumetorum* Thuill. In 1953 werd op Vlieland een derde soort, *R. coriifolia*, aangetroffen, en in 1955 in de omgeving van Vollenhove en te Remmerden (gem. Rhenen) een vierde, *R. afzeliana*.

De verschillen tussen deze 4 soorten zijn in het kort in de volgende tabel samengevat:

1a	Kelkklappen na de bloei teruggeslagen, vroeg afvallend. Bloemstelen 7-20 mm lang	2
b	Kelkklappen na de bloei afstaand tot opgericht, lang blijvend. Bloemstelen 3-10 mm lang	3
2a	Blaadjes kaal, ten hoogste van onderen op de middennerf iets behaard. Bladstelen kaal of weinig behaard; steunblaadjes kaal	<i>R. canina</i> L.
b	Blaadjes aan weerszijden, of althans van onderen meer of minder dicht behaard, soms zelfs zacht viltig. Bladstelen dicht behaard; steunblaadjes ten minste aan de onderzijde behaard	<i>R. dumetorum</i> Thuill.
3a	Blaadjes kaal, vaak blauw berijpt. Bladstelen kaal; steunblaadjes kaal. Kelkbladen aan de buitenzijde kaal, doch met behaarde randen.	<i>R. afzeliana</i> Fr.
b	Blaadjes ten minste aan de onderzijde dicht- tot viltig behaard. Bladstelen dicht behaard; steunblaadjes ten minste aan de onderzijde behaard. Kelkbladen aan de gehele buitenzijde behaard	<i>R. coriifolia</i> Fr.

Behalve door bovengenoemde kenmerken zijn *R. afzeliana* en *R. coriifolia* nog van *R. canina* en *R. dumetorum* te onderscheiden door

hun habitus. De eerste twee zijn sterk uitstoelende struiken van gedrongen bouw, met rechtopstaande takken, terwijl de twee laatste slechts weinig uitstoelen en meestal langere, overhangende takken bezitten. Bovendien zijn de bottels bij de eerste twee meestal meer bolvormig, bij de laatste twee meestal meer eivormig. De bloemkleur is bij *R. afzeliana* en *R. coriifolia* meestal donkerder rose dan bij de beide andere soorten. De op Vlieland aangetroffen exemplaren van *R. coriifolia* hadden echter witte bloemen.

Uit Nederland zagen we de volgende exemplaren:

R. afzeliana Fr.; Bentdijk, langs het Zwarte Meer (oude Zuiderzeedijk) ten Z.O. van Vollenhove, leg. A. Neumann, Aug. 1955 (L); idem, leg. D. Bakker, 10 Sept. 1955 en 23 Juni 1956 (L); Remmerden, gem. Rhenen, leg. M. T. Jansen, 21 Sept. 1955 (L).

R. coriifolia Fr.; Vlieland, duin aan de z.g. Lange Baan, even ten N. van het Vuurboetsduin, leg. S. J. van Ooststroom no. 17252, 8 Juli 1953 (L); idem, duinen bij het dorp, leg. M. T. Jansen, 29 Juli 1953 (herb. van der Ploeg).

25. *Hedysarum coronarium* L.

Oost-Souburg, opslag in preiveld, leg. D. J. de Visser, 23 Sept. 1953 (L).

Deze soort verschilt van de reeds eerder hier te lande adventief gevonden en door Kloos (1, p. 191) vermelde *H. spinosissimum* L. op de volgende wijze:

H. spinosissimum L.

Plant eenjarig.
Bladen 4–8-jukkelig.
Blaadjes klein, elliptisch tot langwerpige lijnvormig.
Bloemen in weinig (2–6)-bloemige hoofdjesevormige trossen.
Kelktanden duidelijk langer dan de kelkbuis.
Bloemkroon ongeveer 10–15 mm lang, rose.
Peul 2–3(–4)-ledig; leden gestekeld en min of meer dicht en kort behaard.

H. coronarium L.

Plant overblijvend.
Bladen 2–5-jukkelig.
Blaadjes groter, breed elliptisch tot omgekeerd eirond.
Bloemen in 10-veelbloemige, aarvormige trossen.
Kelktanden ongeveer even lang als of iets langer dan de kelkbuis.
Bloemkroon ongeveer 15–20 mm lang, rood.
Peul 2–5-ledig; leden gestekeld en onbehaard.

H. coronarium wordt gevonden in het Middellandse Zeegebied in Spanje en Italië en misschien ook in N.-Afrika. Ze wordt als veevoeder en sierplant gekweekt en komt buiten haar natuurlijke areaal ook verwilderd en adventief voor.

1. A. W. Kloos Jr., Aanwinsten van de Nederlandse flora in 1938. Ned. Kruidk. Arch. 49, 1939, p. 164–197.

26a. *Lotus uliginosus* Schkuhr var. *uliginosus* f. *bicolor* van Soest, nova forma.

Vexillum pro maxima parte aurantiacum, alae et carina luteae.

Anlo (Dr.), graslanden langs het Anloër Diepje, leg. *S. J. van Ooststroom* en *J. L. van Soest*, 23 Juli 1953, herb. v. *O.* no. 17385 (L, *type*; herb. de Jongh, herb. van Soest).

Op de genoemde vindplaats werd een groep planten aangetroffen, die opviel doordat de bloemen niet alleen in knoptoestand, doch ook later een fraai oranjerode vlag vertoonden. (J. L. van Soest).

b. Lotus uliginosus Schkuhr var. *uliginosus* f. *pallidiflorus* van Soest, nova forma.

Corolla citrina, sed vexillum pro parte aurantiacum.

Ten Z. van Tinaarlo (Dr.), leg. *J. L. van Soest*, 22 Juli 1953, herb. v. *O.* no. 17369 (L, *type*; herb. van Soest).

Een vorm met op de oranjerood aangelopen vlag na citroengele bloemen. (J. L. van Soest).

27. *Trifolium dubium* Sibth. f. *pseudopennatum* (Hegi) van Ooststr., nov. comb. — *T. filiforme* L. ssp. *dubium* (Sibth.) Gams f. *pseudopennatum* Hegi, Fl. Mitt.-Eur. IV, 3, 1923, p. 1289.

Leiden, langs spoorbaan achter Boerhaavelaan, leg. *S. E. de Jongh*, 22 Mei 1953 (L, en herb. De Jongh).

Bij deze vorm is het eindblaadje 2-3-spletig of in 3 blaadjes gedeeld, zodat in het laatste geval het blad vijfzijdig lijkt. Bij het geciteerde materiaal vertoont een deel der bladen genoemde afwijkingen.

28. *Zygophyllum fabago* L.

Rotterdam, Heijplaat, bij ijzerertshopen, leg. *S. E. de Jongh*, *J. H. Kern*, *S. J. van Ooststroom* en *Th. J. Reichgelt*, 14 Sept. 1954, herb. v. *O.* no. 18002 (L).

Deze soort is de eerste vertegenwoordiger van het geslacht *Zygophyllum*, die hier te lande adventief is aangetroffen. Uit de familie der *Zygophyllaceae* was tot nu toe bij ons alleen, eveneens adventief, *Tribulus terrestris* gevonden.

Het geslacht *Zygophyllum* onderscheidt zich van *Tribulus* vooral door de vrucht; deze is bij *Zygophyllum* een doosvrucht, bij *Tribulus* een 5-delige splitvrucht.

Z. fabago is in het kort als volgt te karakteriseren:

Plant overblijvend, kruidachtig, aan de voet min of meer houtig wordend, kaal. Stengel rechtopstaand of op de bodem uitgespreid, gaffelvormig vertakt. Bladen tegenoverstaand, gesteeld (steel 1-2 cm lang), even geveerd, met één paar blaadjes. Blaadjes vlezig, scheef omgekeerd eirond tot elliptisch, met afgeronde top en versmalde voet, 2-3½ cm lang en 1-2 cm breed. Bloemen alleenstaand of 2 bijeen in de hoeken der gaffelvormige vertakkingen, gesteeld; steel 5-10 mm lang. Kelkbladen 5, langwerpig, 7-8 mm lang. Kroonbladen wit, met gele basis, ongeveer even lang als de kelk, omgekeerd eirond, met uitgerande top en wigvormig versmalde voet. Meeldraden 10, langer dan de kroonbladen; de helmraden bij hun voet met een lange, lijnvormige, aan de top onregelmatig 2- of 3-spletige schub. Stijl ongeveer even lang als de meeldraden. Doosvruchten hangend, langwerpig, 5-kantig, ca. 2½ cm lang, veelzadig.

Deze bij ons adventieve soort komt voor in een groot deel van het Middellandse Zeegebied, oostelijk tot in Z.-Rusland en Voor-Azië.

29. **Veronica anagallis-aquatica** L. × **V. catenata** Pennell
(*V. × lackschewitzii* Keller in Bot. Közlem. 39, 1942, p. 158).

Neerbosch, in een sloot, leg. *B. Reichgelt*, 3 Sept. 1932 en 2 Juli 1933 (L).

In navolging van KLOOS (1, p. 140-148) werden tot voor kort in de Nederlandse flora's *V. anagallis-aquatica* L. en *V. catenata* Pennell als twee subspecies van *V. anagallis-aquatica* L. beschouwd, nl. resp. ssp. *eu-anagallis* Kloos en ssp. *aquatica* (Bernh.). De verschillen tussen deze beide taxa zijn echter zo groot, dat wij, ons aansluitend aan de in de moderne West-Europese literatuur algemeen heersende opvatting, ze als twee soorten willen beschouwen. Bovendien is hun bastaard steriel. De soorten zijn in hoofdzaak als volgt te onderscheiden:

<i>V. anagallis-aquatica</i> L.	<i>V. catenata</i> Pennell
Bloem- en vruchtrossen recht-opstaand tot weinig afstaand, vrij dicht.	Bloem- en vruchtrossen duidelijk, tot loodrecht, afstaand, vrij ijl.
Vruchtsteeltjes een scherpe hoek met de as van de bloeiwijze makend, 5-7(-8) mm lang.	Vruchtsteeltjes een rechte of bijna rechte hoek met de as van de bloeiwijze makend, 3-5(-7) mm lang.
Schutblaadjes lijnvormig, korter dan of even lang als de bloemsteeltjes tijdens de bloei.	Schutblaadjes meer lancetvormig, even lang als of langer dan de bloemsteeltjes tijdens de bloei.
Kelkklippen tegen de rijpe vrucht aangedrukt.	Kelkklippen van de rijpe vrucht afstaand.
Bloemkroon lichtblauw.	Bloemkroon rose.
Vrucht even lang als breed tot iets meer lang dan breed.	Vrucht even lang als breed tot meer breed dan lang.

De bastaard onderscheidt zich van beide ouders door de volkomen steriliteit; doordat de vruchten geheel onontwikkeld blijven, komen verschillen met de ouders wat betreft de lengte en de stand van de vruchtsteeltjes, de stand van de kelkklippen en de vorm van de vrucht niet tot uiting.

1. A. W. KLOOS Jr., Enkele opmerkingen naar aanleiding van het geslacht *Veronica*. Ned. Kruidk. Arch. 1917, p. 136-156.

30. **Bidens connatus** Mühlenb. var. **anomalus** Farwell (Fig. 2).

Ankeveen, leg. *J. Heimans* en *R. Peelen*, 1953 (AMD); Warmond, slootkant, leg. *S. J. van Ooststroom* no. 18009, 25 Sept. 1954 (L); Oegstgeest, Oudenhofpolder, slootkant, leg. *S. J. van Ooststroom* en *Th. J. Reichgelt* no. 18058, 7 Sept. 1954 (L); Leiden, Rapenburg waterkant, leg. *R. C. Bakhuizen van den Brink* Jr. no. 6204, 17 Aug. 1947 (L); idem, leg. *S. J. van Ooststroom* no. 9204, 18 Aug. 1947 (L);

idem, sloot aan de Haagweg, leg. *J. H. Kern, A. Neumann en Th. J. Reichgelt*, 10 Sept. 1955 (L); idem, aan de Zijl, leg. *S. E. de Jongh, J. H. Kern en Th. J. Reichgelt*, 8 Sept. 1956, herb. *Kern en Reichgelt* no. 16687 (L); 's-Gravenhage, langs het Verversingskanaal, leg. *R. M. van Urk* no. 119, 5 Aug. 1955 (L); Schiedam, Maasoever, leg. *W. Vervoort*, Sept. 1938 (L); Rotterdam, langs de Delftshavense Schie, leg. *J. H. Kern* no. 11407, 3 Sept. 1930 (L).

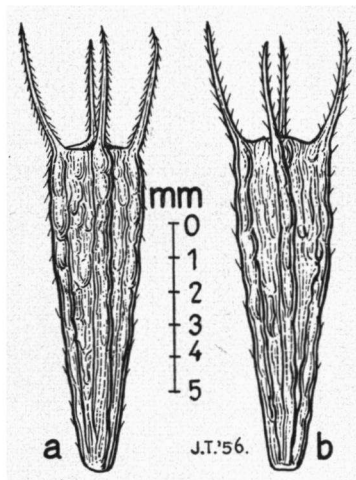

Fig. 2. Vruchten van a: *Bidens connatus* Mühlenb. var. *fallax* (Warnst.) Sherff; b: *B. connatus* Mühlenb. var. *anomalus* Farwell.

Behalve de bovengenoemde exemplaren behoren alle tot nu toe hier te lande aangetroffen planten van *B. connatus* tot de var. *fallax* (Warnst.) Sherff (1, p. 263), gekarakteriseerd door de meestal ongedeelde, grof getande, geleidelijk in de breed gevleugelde bladsteel versmalde bladen, de grote, tot 6 cm lange, vaak bladachtige buitenste omwindselbladen, en de naar achteren gerichte haakjes aan het bovenste deel van de randen van de vrucht en aan de naalden (fig. 2, a). De var. *anomalus* komt met var. *fallax* overeen, doch heeft alle haakjes aan de randen van de vrucht en aan de naalden naar voren gericht (fig. 2, b). Zij blijkt de laatste jaren vooral in en om Leiden vrij algemeen voor te komen.

1. E. E. SHERFF, The genus *Bidens*. Bot. Ser. Field Mus. Nat. Hist. 16, 1937.

31. *Bidens subalternans* DC. (Fig. 3).

Nadat KLOOS (1, p. 118) gewezen had op het voorkomen van deze soort op woladventiefterreinen te Tilburg, is zij nog herhaaldelijk daar ter plaatse verzameld. De variabiliteit in bladvorm der gevonden planten geeft ons aanleiding tot de volgende opmerkingen.

Vergelijken we ons materiaal met de door SHERFF (2, p. 462 en pl. CX) gegeven beschrijving en afbeelding van de typische vorm (fig. 3, c), dan blijkt, dat het merendeel onzer planten meer gedeelde bladen met smallere slippen heeft. Deze slippen zijn lancetvormig tot smal lancetvormig (fig. 3, b), terwijl ook vrijwel lijnvormige (fig. 3, a) voorkomen. Planten, die deze laatste vertonen moeten tot var.

simulans Sherff (2, p. 465) gerekend worden, 'of naderen althans zeer sterk tot deze variëteit.

Tilburg, terrein wol- en huidenfabriek B. Pessers, leg. *Pater Ludovicus*, 24 Oct. 1938 (L); idem, leg. *A. W. Kloos Jr.*, 17 Sept. 1940, 15 Oct. 1949, 19 Oct. 1949, 2 Oct. 1951 (L); idem, leg. *J. H. Kern* en *Th. J. Reichgelt* no. 6296, 28 Sept. 1947 (L); idem, leg. *S. E. de Jongh*, *J. H. Kern* en *S. J. van Ooststroom*, 26 Oct. 1953, herb. v. O. no. 17535 (L). Waarschijnlijk moet hier ook toe gerekend worden een niet bloeiend exemplaar: Wormerveer, bij de meelfabriek De Vlijt, leg. *A. W. Kloos Jr.*, 3 Nov. 1914 (L).

Behalve deze smalbladige exemplaren werd ook een plant aangetroffen, die wat bladinsnijding betreft, geheel overeenkomt met de door SHERFF gegeven afbeelding van de typische vorm, doch waarbij de bladslippen breder zijn, vrijwel eirond en iets minder lang toege-

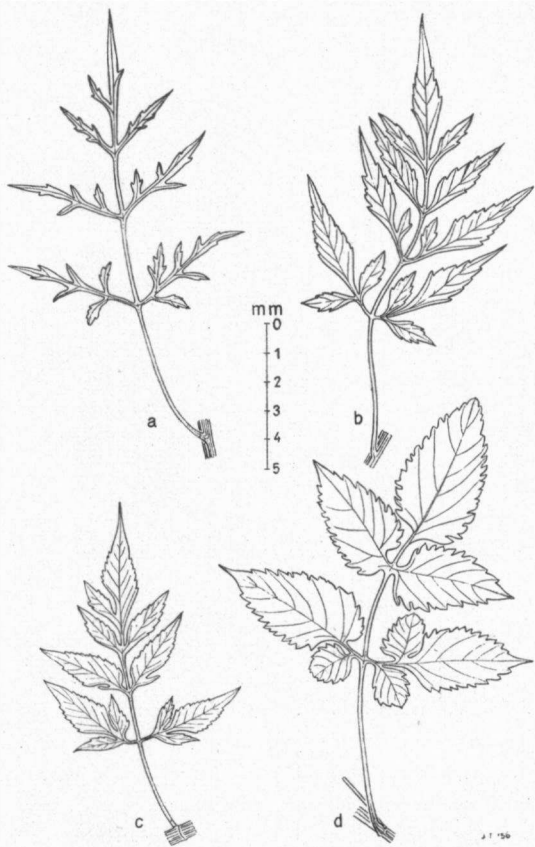

Fig. 3. Middelste stengelbladen van *Bidens subalternans* DC.; verklaring zie tekst; a, b en d orig., c naar SHERFF.

spitst (fig. 3, d). Deze nadert, althans wat de vorm der slippen betreft, tot var. *unipinnatus* Sherff (2, p. 466), hoewel bij deze variëteit de bladen enkel geveerd zijn. Het bedoelde exemplaar is het volgende:

Tilburg, terrein wol- en huidenfabriek B. Pessers, leg. *S. E. de Jongh, J. H. Kern* en *S. J. van Ooststroom*, 26 Oct. 1953, herb. v. *O.* no. 17537 (L).

Ook de vorm van de vruchten van *B. subalternans* geeft aanleiding tot een enkele opmerking. Bij het Nederlandse materiaal komt het vaak voor, dat de buitenste vruchten der hoofdjes niet alleen korter zijn dan de binnenste, doch ook naar boven niet of minder versmald, terwijl de naalden vaak minder ontwikkeld zijn of zelfs geheel ontbreken. In de determinatietabel van SHERFF (2, pp. 54 en 55) zou men op grond van deze kenmerken kunnen komen tot *B. bigelovii* A. Gray. Door vergelijking met materiaal van deze soort en van *B. subalternans* zijn we echter tot de overtuiging gekomen, dat onze planten tot de laatste gerekend moeten worden, en dat SHERFF met het voorkomen van dimorphie bij de achenen van *B. subalternans* in zijn tabel niet voldoende rekening heeft gehouden.

1. A. W. KLOOS Jr., Aanwinsten van de Nederlandse flora in 1940. Ned. Kruidk. Arch. 51, 1941, p. 94-121.
2. E. E. SHERFF, The genus *Bidens*. Bot. Ser. Field Mus. Nat. Hist. 16, 1937.

32. *Chrysanthemum viscido-hirtum* (Schott) Thell. (Fig. 4).

Rotterdam, Maashaven, terrein van de Graansilo Mij., leg. *S. E. de Jongh, J. H. Kern* en *S. J. van Ooststroom*, 6 Juli 1954, herb. v. *O.* no. 17779 (L).

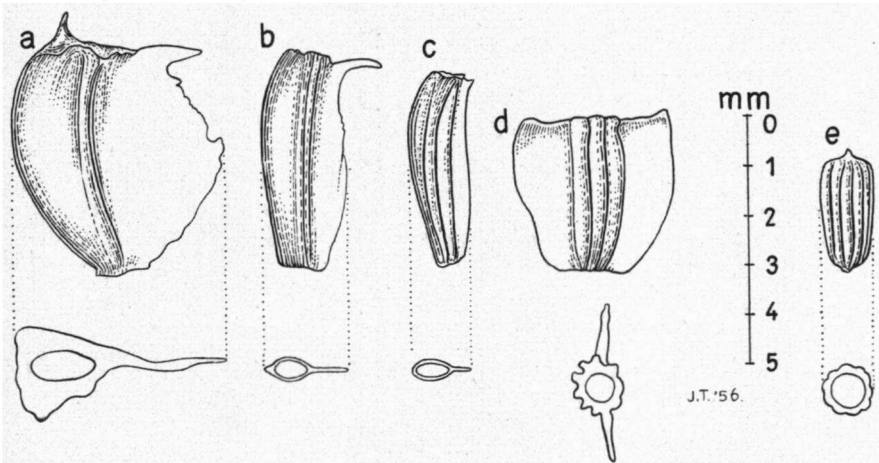

Fig. 4. *a-c*: vruchten van *Chrysanthemum viscido-hirtum* (Schott) Thell.; *d-e*: vruchten van *C. segetum* L.; verklaring zie tekst; bij de schematische doorsneden der vruchten moet het centrum van het hoofdje aan de rechterzijde worden gedacht.

Deze soort gelijkt veel op *C. segetum* L. wat habitus, bladvorm en kleur van de hoofdjes betreft, doch is er o.a. door de volgende kenmerken van te onderscheiden:

C. viscido-hirtum (Schott) Thell.

Stengel en takken dicht bezet met afstaande haren, waartussen klierharen.

C. segetum L.

Stengel en takken geheel kaal of ten hoogste aan de top met verspreide, meer of minder aangedrukte haren.

Vruchten der randbloemen op doorsnede driehoekig, met een mediane, naar het midden van het hoofdje gerichte, brede, bovenaan in een lange tand uitlopende vleugel (fig. 4, *a*).

Vruchten der schijfbloemen afgeplat, met een mediane, naar het midden van het hoofdje gerichte, smalle, bovenaan in een tand uitlopende vleugel; deze tand is bij de vruchten in het centrum van het hoofdje (fig. 4, *c*) minder sterk ontwikkeld dan bij de meer naar de rand geplaatste vruchten (fig. 4, *b*).

Vruchten der randbloemen op doorsnede cirkelrond, met twee laterale, bovenaan soms in een onduidelijke tand uitlopende vleugels (fig. 4, *d*).

Vruchten der schijfbloemen op doorsnede vrijwel cirkelrond, ongevleugeld (fig. 4, *e*).

Deze adventieve soort is afkomstig uit het Middellandse Zeegebied (N.-Afrika en Z.-Spanje).

33. *Scirpus cernuus* Vahl (Fig. 5).

Dordrecht, in een bak met grint op het stationsterrein, leg. *L. Posthumus*, Juli 1894 (L).

Bovengenoemd exemplaar werd oorspronkelijk gedetermineerd als *S. setaceus* L. Bij de revisie van de *Cyperaceae* voor de Flora Neerlandica werd het echter als *S. cernuus* herkend. De beide soorten verschillen door de volgende kenmerken:

S. cernuus Vahl

Stengels dun en slap.
Schutbladen meestal korter dan tot even lang als de bloeiwijze.
Kafjes bleek, ca. 11-nervig.

Meeldraden 3, zelden 2.

Vrucht (fig. 5, *a*) bijna platbol, zonder overlangse ribben, bij rijpheid gestippeld; epidermiscellen isodiametrisch.

S. setaceus L.

Stengels vrij stijf.
Schutbladen langer dan de bloeiwijze.

Kafjes roodbruin tot zwartachtig, ca. 7-nervig.

Meeldraden 2, zelden 3.

Vrucht (fig. 5, *b*) driekantig met bolle zijden, met 15-18 overlangse ribben, fijn dwars gerimpeld; epidermiscellen ten minste 4 maal zo lang als breed.

S. cernuus is in Europa een Middellandse-Atlantische soort, die noordelijk voorkomt tot in N.W.-Frankrijk en Schotland. Verder komt zij voor in N.-Afrika en wordt ook vermeld van Z.- en O.-Afrika, Australië en Amerika. Hoewel het gevonden exemplaar, gezien de

groeiplaats, wel als een adventief of misschien als een verwilderde sierplant te beschouwen is, moet het toch niet uitgesloten worden

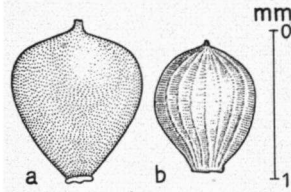

Fig. 5. Vruchten van a: *Scirpus cernuus* Vahl; b: *S. setaceus* L.

geacht, dat Nederland binnen het natuurlijke areaal van de soort valt. De dichtstbijzijnde vindplaats op het vasteland is volgens DELVOSALLE (1, p. 167, als *S. savii*) Boulogne.

1. L. DELVOSALLE, Sur la répartition de quelques Phanérogames au littoral belge. Les Natur. Belg. 31, 1950, p. 160-168.

34. Verwilderde cultuurplanten.

a. *Gaultheria shallon* Pursh.

Wassenaar, Voorlinden, verwilderd aan de oprijlaan, leg. S. J. van Ooststroom no. 17526, 26 Sept. 1953 (L).

Herkomst: Westelijk N.-Amerika; bij ons als sierplant gekweekt.

b. *Salvia glutinosa* L.

Arnhem, Waterberg, rand van vijver in bos, niet ver van het Openluchtmuseum, leg. van Ewijk en J. J. G. Prick, 6 Sept. 1953 (L).

De plant is waarschijnlijk verwilderd uit de (Kruiden)tuin van het Openluchtmuseum.

Herkomst: Gebergten van Middel- en Z.-Europa; voorts in Azië, oostelijk tot de Himalaya.

c. *Uvularia grandiflora* Sm.

Warmond, bos van „'t Huys te Warmont", leg. Chr. G. van Leeuwen, April 1951 (L).

Herkomst: Oostelijk N.-Amerika; bij ons als sierplant gekweekt.

d. *Ornithogalum prasandrum* Griseb.

Noordwijk, bosjes aan de binnenduinrand bij Puikenduin, leg. J. H. Kern en S. J. van Ooststroom, 9 Mei 1953, herb. v. O. no. 16732 (L); idem, leg. S. E. de Jongh, J. H. Kern en S. J. van Ooststroom, 1 Mei 1954, herb. v. O. no. 17585 (L).

Herkomst: Oostelijk deel van het Middellandse Zeegebied.

Hoewel deze soort door BOOM (1) niet wordt vermeld, vermoeden wij toch, dat ze als sierplant gekweekt werd of wordt, gezien het feit, dat ze in de onmiddellijke nabijheid van bollenvelden e.d. werd aangetroffen. Deze fraaie *Ornithogalum* lijkt veel op *O. nutans* L., doch verschilt van deze o.a. doordat alleen de binnenste krans van meeldraden bloembladachtig verbrede helmraden heeft, terwijl de helmraden van de buitenste krans priemvormig zijn. Bij *O. nutans* zijn alle helmraden bloembladachtig verbreed.

e. **Arrhenatherum elatius** (L.) J. et C. Presl var. **bulbosum** (Willd.) Spenner f. **variegatum** (Hitcch.) C. E. Hubbard.

Delft, in de berm van een sloot, leg. K. Bakker, 1 Mei 1954 (L).

Deze vorm onderscheidt zich door de witgestreepte bladen.

1. B. K. Boom, Flora der cultuurgewassen van Nederland 2, 1949.

SUMMARY

These "Floristische Notities" contain with a few exceptions acquisitions to the flora of the Netherlands from the years 1953 and 1954. Mentioned are:

19. *Dryopteris filix-mas* (L.) Schott monstr. *polydactyla* (Moore). First record for the Netherlands.
20. *Polygonum convolvulus* L. var. *subalatatum* Lej. et Court. Has erroneously been recorded from several localities in the Netherlands, but has now been found as a wool alien near Tilburg.
21. *Chenopodium crassifolium* Hornem. An up till now overlooked native species, specimens of which were detected among herbarium material of *C. rubrum* L. A map showing the distribution in the Netherlands is given (fig. 1).
- 22, 23, 25, 28, and 32. *Amaranthus tamariscinus* Nutt., *Brassica tournefortii* Gouan, *Hedysarum coronarium* L., *Zygophyllum fabago* L., and *Chrysanthemum viscido-hirtum* (Schott) Thell. First records of these aliens for the Netherlands. Differential characters are given between *Hedysarum coronarium* L. and *H. spinosissimum* L., and between *Chrysanthemum viscido-hirtum* (Schott) Thell. and *C. segetum* L. (fig. 4).
24. *Rosa afzeliana* Fr. and *R. coriifolia* Fr. First records for the Netherlands of these up till now overlooked native species. A key is given to distinguish these two species from *R. canina* L. and from *R. dumetorum* Thuill.
26. Descriptions of two new forms of *Lotus uliginosus* Schkuhr.
27. First record of *Trifolium dubium* Sibth. f. *pseudopennatum* (Hegi) van Ooststr. for the Netherlands.
29. *Veronica anagallis-aquatica* L. × *V. catenata* Pennell found in the Netherlands. Distinguishing characters between the parent species are given.
30. *Bidens connatus* Mühlenb. var. *anomalous* Farwell. Naturalized in several localities, especially in the western part of the country, mainly in the neighbourhood of Leyden. (fig. 2).
31. *Bidens subalternans* DC. The variability of the leaf form of this wool alien is discussed (fig. 3).
33. *Scirpus cernuus* Vahl. Found among the specimens of *S. setaceus* L. in the Rijks-herbarium. The plant was collected as early as 1894, probably as an alien or escaped from cultivation. Differences between the two species are listed (fig. 5).
34. A number of plants escaped from cultivation.